

ANDREW ALFÖLDI: *Early Rome and the Latins*. Jerome Lectures. Ann Arbor, The University of Michigan Press, 1964. 416 s. + appendix, index, plancher og 1 kort. 15 \$. – R. BLOCH: *Tite Live et les premiers siècles de Rome*. Paris, Société d'Édition »Les Belles Lettres«, 1965. 121 s. 9 F.

Roms ældste historie er et af historieskrivningens og historieforskningens yndlingsstemaer, og det er næppe nogen tilfældighed, at man traditionelt hævder, at den moderne kritiske historieforskning begynder med Niebuhrs *Römische Geschichte* fra 1811–12. Hovedkilderne til vor viden om de første århundreder er Livius og Dionysius fra Halicarnassos, begge fra den augustæiske tidsalder, men at deres livfulde skildringer ikke afspejler den historiske virkelighed, har man siden Niebuhrs dage vel været klar over. Den bekendte oldtidshistoriker Andreas Alföldi – nu professor ved Princeton – har i adskillige år i artikler behandlet problemer fra denne periode, og i 1961 holdt han en serie forelæsnings ved den Amerikanske Skole i Rom. Disse foreligger nu i udvidet skikkelse i hans bog, *Early Rome and the Latins*.

Foruden den historiografiske overlevering har vi bevaret vigtige fragmenter af den antikvariske og religionshistoriske forskning, der florerede i senrepublikansk og tidlig kejsertid, og som især er overleveret i de senantikke kommentarer til antikke forfattere samt samle værker som Plinius' *Naturalis Historia* og Macrobs *Saturnalia*. Dertil kommer et overvældende arkæologisk materiale såvel fra udgravninger i selve Rom som i det øvrige Italien, et materiale der er lige så vanskeligt at fortolke som det er at overskue. Imellem disse mangeartede kilder bolttrer Alföldi sig som fisken i vandet, og hans særdeles veldokumenterede bog er forsynet med et noteapparat, som nok kan tage pusten fra selv den mere forhærdede læser.

De senere årtiers forskning har måske i nogen grad været tilbøjelig til at lade sig imponere af det arkæologiske materiales mangfoldighed. Den omstændighed at den romerske kongerækkes tre sidste konger bar etruskiske navne, og at fundene fra det sjette århundredes Rom viser et stærkt etruskisk præg, har fået mange til at slutte, at dette etruskisk regerede Rom virkelig havde omtrent den magtstilling i Latium, som de historiografiske kilder beretter. Ikke mindst blandt italienske forskere har der floreret en idé om »La Grande Roma dei Tarquini«. Det er denne idé, Alföldi grundigt søger at aflive.

Hans udgangspunkt er den opfattelse, at stammeorganisationen i Latium er langt mere sejlivet end man ellers har antaget. En grundig undersøgelse af latinernes fælles helligdomme, hvor man mødtes ved faste kultfester, underbygger dette. Vor viden herom bygger på spredte notitser samt nogle få, delvis upublicerede, udgravninger. Disse vidnesbyrd taler imidlertid for, at latinernes tredive stammer var langt mere jævnbyrdige, end det fremgår af den romerske nationalistiske historieskrivning. Først ved Latinerkrigen 338–336 f. Kr. lykkedes det romerne at etablere sig endeligt som ledere i det latinske forbund.

Ifølge den historiografiske tradition fordrev romerne den sidste etruskiske konge, Tarquinius Superbus, i året 509 f. Kr. Herefter valgtes årligt to consuler, der besad den afsatte konges militære og religiøse magt, imperium og auspicium. Grundstammen i republikkens historie er de såkaldte fasti consulares, kalendere hvor hvert år opkaldes efter de siddende consuler. Om denne epo-

nyme embedsmandsliste er det overleveret, at den i 304 f. Kr. blev opstillet offentligt, og i nyere tid har man kunnet rekonstruere den med ret stor nøjagtighed. Navnlig ægtheden af dens ældste del er stærkt omdiskuteret, ikke mindst fordi der blandt consulerne optræder medlemmer af plebejiske gentes, der jo ifølge den sædvanlige tradition først i året 366 f. Kr. får adgang til dette embede. Alföldi er også her kritisk over for traditionen. Han opfatter fordrivelsen af Tarquinius Superbus som et statskup, iværksat af kongens beredne garde som usurperer *auspicium* og *imperium*, hvorefter de og deres efterkommere udgør stænderkampens *patriciere*, der langsomt må afgive deres privilegier til en større del af befolkningen. Et af forskningens hovedproblemer er, at Rom også *efter* 509 beholder sit etruskiske præg, i alle fald ned i anden fjerdedel af femte århundrede. En del – navnlig svenske – forskere har villet omdatere Tarquiniernes fordrivelse og indførelsen af den republikanske styreform. Alföldi derimod forkaster radikalt traditionen om de tre på hinanden følgende etruskiske konger, der efter den romerske tradition var indvandret til Rom. De to Tarquini er i virkeligheden kun een person, som den nationalistiske historieforskning har splittet op i to personer for at dække det faktum, at Rom både før og efter 509 f. Kr. blev styret af *forskellige* etruskiske byer, således Caere, Vulci og Clusium. Som station på en af vejene til det frugtbare Campanien, som etruskerne koloniserede, var Rom ganske vist af strategisk vigtighed, men det berettiger efter Alföldis mening ikke til at godtage den romerske opfattelse om Roms tidlige primat i Latium. Dette opfatter Alföldi som en *bevidst* fordrejning af de historiske kendsgerninger, foretaget af romersk historieskrivnings nestor, Fabius Pictor. Normalt antages, at dennes på græsk affattede historie blev til i årene efter den anden puniske krig, men Alföldi hævder, at den allerede blev skrevet kort efter slaget ved Cannae som et propagandaskrift, der skulle agitere for romernes sag blandt de græske bystater, der under Philip d. V. af Macedonien truede med at gøre fælles sag med Hannibal. Det lykkedes som bekendt romerne at slutte en traktat med en række græske stater, og et af midlerne hertil skulle altså have været et stykke propagandistisk historieskrivning.

Af Fabius Pictor ejer vi næppe nok et autentisk fragment. Vi kender væsentlig hans værk gennem referater, og det turde nok være vel dristigt at tilskrive ham hovedæren for denne forvanskning af den historiske overlevering. Afgørende er, at skriftet ikke med sikkerhed kan dateres så tidligt som Alföldi gerne vil, hvorfor hans teori om dets tendens som bevidst propaganda forbliver et postulat. Hans bog er et gennemført og dybt opgør med tanken om Roms tidlige politiske supremati, hvorfor vi også finder en forkastelse af den overlevere-date datering af de ældste traktater med Carthago, som er bevaret hos Polybios (III, 22, 1 f.). Disse omdateres radikalt ud fra forfatterens opfattelse af, hvorledes den historiske udvikling var. Skønt han her ikke står alene, kan absolut enighed næppe opnås i denne sag, og nye indskriftfund, der skal omtales nedenfor, kan støtte Polybios datering.

Metodisk set kan man indvende, at Alföldi uden tøven bruger den fragmentariske *antikvariske* overlevering til at korrigere den historiske tradition. Man må her erindre, at de romerske religionshistorikere og antikvarer – først og fremmest Varro – ikke var videnskabsmænd i moderne forstand, og at deres kilder oftest var identiske med deres historiske kollegers. Ofte har det været vanskeligt –

ja umuligt – for dem at trænge om bag tredie århundredes skrevne tradition. Det kan således virke ejendommeligt, at et sted hos den ældre Plinius – der sikkert er afskrifts afskrift med alle de fejlmuligheder, der ligger heri – kan vælte den historiografiske tradition. Romersk historieskrivning gengiver ganske givet et retoucheret billede af Roms første århundreder, men om det er så bevidst udført, som Alföldi hævder, må stå hen. Derimod kan man roligt gå ud fra, at de antikvariske skrifter har været lige så fejlagtige i deres resultater, præget af moraliseren og overdreven trang til systematik. Den ældre romerske historie vil fortsat være til debat, og nye arkæologiske og epigrafiske fund vil stadig kunne ændre billedet totalt. Alföldis bog vil imidlertid altid stå som et meget skarpsindigt indlæg i debatten, ikke mindst hans topografiske redegørelse for Ager Romanus og dens vækst (s. 288–335), hvis hovedindhold allerede findes i en artikel i tidsskriftet *Hermes* Bd. 90, 1962. I hans arbejdsmetode ses en forening af en skarpsindig kildekritiker og en kyndig arkæolog og numismatiker. Det er næppe Alföldis skyld, at sikrere resultater ikke er nået, men måske nok i nogen grad hans begrænsning, at han selv er så sikker i sin sag som han er.

Raimond Bloch berører i sin bog »Tite Live et les premiers siècles de Rome« en række af de samme problemer, men unægtelig på en ganske anden måde. Forfatteren, der især er kendt som religionshistoriker og etruskolog, vil give en introduktion til, hvordan man læser de to første bøger af Livius' historie rigtigt. Hans bog falder i to dele, hvoraf den første behandler problemer fra Roms grundlæggelse til kongernes fordrivelse, mens den anden behandler perioden fra 509 til slutningen af den etruskiske periode, dvs. til anden fjerdedel af femte årh. f. Kr.

Til Blochs ros skal siges, at han hverken forsøger at give en komprimeret kommentar til Livius eller indskrænker sig til brede almindeligheder. Gennem en række interpretationer af enkelte episoder i Livius' beretning søger han at kaste nyt lys over Livius, hans metoder og kilder, samtidig med at han giver et væld af præcise oplysninger. Disse enkeltinterpretationer kædes sammen af mere resumerende partier, hvor gode litteraturhenvisninger viser hen til speciallitteraturen. Læseren får hermed både en almen introduktion og en række prøver på, hvorledes man kan fortolke, men nægtes kan det ikke, at bogen let derved får et noget kaleidoskopisk præg. Det er ikke nogen sammenhængende skildring, men snarere en eksemplificeret indledning til Liviuslæsningen samt Roms ældste historie.

På en række punkter har Bloch meget til fælles med Alföldi. Begge forskere benægter, at kongernes fordrivelse medfører noget egentligt kulturelt skel. Bloch mener, at det egentlige skæringspunkt ligger omkring 475 f. Kr., og perioden 509–ca. 475 tænkes optaget af en række stridigheder med etruskiske byer som Veii og Clusium, der hver især forsøger at dominere Rom. Først ved de etruskiske nederlag i Campanien i 480 og 474 tvinges erobrersfolket til at trække sig tilbage til deres egentlige landområde nord for Tiberen. Hermed får den historiografiske traditions talrige krige i begyndelsen af republikkens historie en ny interpretation. De romerske sejre skyldes ikke den frie republiks »virtus«, men at en etruskisk præget storby ved hjælp af etruskiske forbundsfæller hævder sin allerede vundne politiske førerstilling i Latium. Roms tidlige dominat af Latium er her fastholdt, omend i en noget ændret form.

Også den ældste traktat mellem Rom og Carthago, som Polyb placerer til republikkens første år, godtager Bloch, og med mange ser han den bestyrket af det sensationelle indskriftfund ved Pyrgi, Caeres havneby. Ved udgravningen af en helligdom dér fra slutningen af sjette århundrede f. Kr. fandtes i 1964 tre stykker guldblik med indskrifter, den ene i fønikisk, de to andre i etruskisk sprog. Det er ganske vist ikke den længe eftersøgte bilinguale indskrift, der skal løse »Etruskernes gåde«, idet teksterne ikke er identiske. Det drejer sig om tre dedikationer af den etruskiske helligdom til en fønikisk gudinde. Dedikator er kongen af Caere. En så nær relation mellem Caere og Carthago i sjette århundrede bestyrker i høj grad formodningen om, at lignende forbindelser kan have bestået mellem Carthago og Rom. Hvis imidlertid Polybs første traktat med Carthago er at datere til republikkens første år, følger deraf, at den politiske tilstand, som traktaten afspejler, dækker en historisk virkelighed, og da er Alföldis sendatering af Roms ekspansion i Latium ikke rigtig.

Det kan være af betydning at konstatere forskellene mellem de to forfattere. Begge bevæger sig på hjemmebane og henviser flittigt til deres egen forskning, men medens Alföldi er den kritiske historiker, der anvender historiens hjælpevidenskaber, står Bloch snarere som repræsentant for disse end som historiker i snævrere forstand. Hvor Alföldi løser konflikten mellem historiografisk tradition og arkæologisk evidens ved at indskyde et led, der er bevidst historieforfalskning og derved giver hovednøglen til forståelsen, er Bloch mere selektiv i sin metode og undgår derved Alföldis drastiske fremgangsmåde. Karakteristisk nok slutter Bloch sin bog med at fremhæve to kapitler af Livius' første bog, 24 og 31, hvor der gives en forklaring på fetialrettens oprindelse og principper. Bloch lovpriser her Livius, fordi han allerede i begyndelsen af sit værk lægger så stor vægt på disse primitive retsregler for »rerum repetitio« og »indictio belli«. Overholdelsen af disse regler var for romerne betingelsen for, at man kunne tale om »bellum justum«. Netop i skildringen af sådanne institutioner har Livius imidlertid sikkert været ganske afhængig af den antikvariske forskning, og fetialrettens grundsætninger har efter al sandsynlighed været lettest at finde hos Varro. På basis af dennes forskningsresultater rekonstrueredes under Augustus en lang række religiøse institutioner, der forlængst var gået af brug. Det er et spørgsmål, om ikke Bloch på samme måde som Alföldi overvurderer de romerske antikvarers resultater og dermed deres værdi som kilde til den ældste romerske historie.

JENS ERIK SKYDSGAARD

OTTO MØRKHOLM: Antiochus IV of Syria. *Classica et Mediaevalia*. Dissertationes VIII. København, Gyldendal, 1966. 229 s. 40 kr.

Gennem arbejdet med sin publikation af Nationalmuseets betydelige samling af seleukidemønter i hæfte 35 af det store katalogværk »Sylloge Nummorum Graecorum« har Den kongelige Mønt- og Medaillesamlings unge overinspektør, cand. mag. Otto Mørkholm fattet interesse for den særprægede konge Antiochos IV (175–164 f.v.t.), som er blevet kendt i eftertiden på grund af sit sammenstød med den romerske verdensmagt under en aktion mod Ægypten i 168 og i endnu